

Początki działalności Stronnictwa Ludowego na Ziemi Lubuskiej

EDWARD HŁADKIEWICZ

Na wsi lubuskiej obok Polskiej Partii Robotniczej, najpoważniejsze wpływy polityczne w 1945 roku posiadało Stronnictwo Ludowe. Pierwsze ogniska organizacyjne Stronnictwa Ludowego powstały tu w: kwietniu, maju, czerwcu i lipcu 1945 roku.

Najwcześniejszy ślad dokumentalny działalności Stronnictwa Ludowego w województwie pochodzi z 12 kwietnia 1945 roku. W tym dniu 11 chłopów we wsi Kupienino w powiecie świebodzińskim założyło koło Stronnictwa Ludowego. Byli to: Wojciech Jadach, Jarosław Tuhi, Wacław Winkowicz, Władysław Górka, Franciszek Beduwon, Czesław Stopczyński, Piotr Jasiński, Józef Sielecki, Antoni Jasiński i Wacław Filipowicz. Dnia 13 czerwca 1945 roku dziewięciu ludowców z okresu międzywojennego i okupacji w powiecie Strzelce Krajeńskie zebrało się w sali Starostwa Powiatowego i postanowiło założyć na terenie powiatu Stronnictwo Ludowe. Ludowcami tymi byli: Jan Śniowski, Władysław Ścisło, Ignacy Czaj, Stanisław Jaremczuk, Antoni Kluszyński, Wiktor Sznajder, Marian Marczyński, Stanisław Śniowski i Andrzej Kaczmarczyk.

Na zebraniu wybrali oni Tymczasowy Zarząd Powiatowy Stronnictwa Ludowego w Strzelcach Krajeńskich w osobach:

Antoni Kluszyński	— prezes
Stanisław Śniowski	— wiceprezes
Andrzej Kaczmarczyk	— sekretarz
Marian Marczyński	— skarbnik
Wiktor Sznajder	— członek zarządu

Zarząd ten miał się zająć tymczasowo wszelkimi pracami wstępnymi do czasu zwołania ogólnego zjazdu powiatowego, gdzie zostanie wybrany zarząd stały¹.

Dnia 8 lipca 1945 roku chłopcy we wsi Stary Stręczyn w powiecie gło-

¹ Oryginał protokołu — AWK ZSL — Zielona Góra,teczka — Strzelce Krajeńskie.

gorzowskim (obecna nazwa Stare Strącze powiat Wschowa), założyli koło Stronnictwa Ludowego. W zebraniu uczestniczyło 7 członków Stronnictwa, którzy spośród siebie wybrali 5-osobowy skład zarządu koła. Do zarządu weszli:

Franciszek Chudak	— prezes
Józef Chociszewski	— I wiceprezes
Gracjan Miśkiewicz	— II wiceprezes
Stanisław Kunz	— sekretarz
Franciszek Walkowiak	— skarbnik ² .

Dnia 20 lipca 1945 roku powstało pierwsze koło Stronnictwa Ludowego w powiecie gorzowskim, we wsi Osiedle Poznańskie, zorganizowane przez zasłużonego działacza ruchu ludowego z okresu międzywojennego w powiecie sieradzkim i byłego żołnierza Batalionów Chłopskich Stanisława Kosatkę.

W końcowych miesiącach 1945 roku koła Stronnictwa Ludowego w powiecie gorzowskim powstały we wsiach Borki, Witnica i Białczyk. W samym Gorzowie najbardziej aktywną działalność w 1945 roku obok Koła Grodzkiego Stronnictwa rozwijało koło przy Okręgowej Dyrekcji Lasów Państwowych. Działali tam tacy działacze jak: Janusz Sas-Szymański, inż. Stanisław Kwapiszewski, mgr Józef Razmus, mgr Tatarowski, inż. Piotr Zyskowski, Stanisław Jaśkiewicz, Władysław Ilukiewicz, prezes Sądu Okręgowego Krych, Stanisław Lis i Edward Dzitko³.

Dnia 9 września 1945 roku odbyło się zebranie organizacyjne koła Stronnictwa Ludowego we wsi Kotła w powiecie głogowskim. W zebraniu tym wzięło udział 5 członków, którzy spośród siebie wybrali również zarząd koła. Prezesem został Michał Goluszko, wiceprezesem Jan Latka, a sekretarzem Władysław Redzko⁴. Piotr Bobrowski został skarbnikiem.

Dnia 16 września 1945 roku we wsi Górki Noteckie, powiat Strzelce Krajeńskie 30 chłopów podpisało deklaracje do Stronnictwa Ludowego i na zebraniu tym wybrali prezesa koła, którym został Franciszek Płoszka.

W październiku 1945 roku zostały zorganizowane dalsze koła Stronnictwa Ludowego. W powiecie sulechowskim powstały 3 koła. Dnia 5 października 1945 roku powstało koło w Babimoście, którego prezesem został Józef Polak, 16 października powstało koło w Bukowinie, a 24 października w Kijach, gdzie prezesem został Stanisław Behan.

---

² Akta Wojewódzkiego Urzędu Wrocławskiego — Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygnatura VI/216.

³ Tamże, s. 44, pkt 2.

⁴ Tamże.

W powiecie strzeleckim powstało 1 koło, 2 koła w powiecie sulecińskim, 2 koła w szprotawskim i 1 koło w Zielonej Górze. W sumie w październiku 1945 r. na terenie obecnego województwa zielonogórskiego powstało 9 nowych kół SL. W listopadzie 1945 roku powstały: 1 koło SL w Nowej Soli i 2 koła w powiecie szprotawskim, w powiecie nowosolskim koło SL powstało 10 listopada 1945 r. we wsi Modrzyce. Prezesem został Józef Walkowiak.

Na terenie ówczesnego powiatu skwierzyńskiego istniało w 1945 roku prężne środowisko działaczy ruchu ludowego, ale w tym czasie nie było ono jeszcze zorganizowane w kołach. Środowisko to przyczyniło się do ugruntowania władzy ludowej w tym powiecie i odbudowy miasta Skwierzyny. Do pionierów ruchu ludowego należą tam: Zbigniew Strzemieniecki, późniejszy poseł na Sejm PRL i były prezes Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Koszalinie, Aleksander Kuźmierz, Andrzej Fabiński, obecny prezes koła miejskiego w Skwierzynie i Teofil Wójcik.

Łącznie w 1945 roku na terenie Ziemi Lubuskiej działały 32 koła Stronnictwa, które zrzeszały 588 członków.

W powiatach: Gubin (powiat przygraniczny), Międzyrzecz, Krosno Odrzańskie, Skwierzyna, Słubice i Żagań do grudnia 1945 roku organizacji Stronnictwa Ludowego nie było.

Tabela 1

STRONNICTWO LUDOWE NA ZIEMI LUBUSKIEJ
W OKRESIE MARZEC—GRUDZIEŃ 1945 R.

Powiat	Ilość kół SL ogółem	Liczba członków kół w dniu założenia
Głogów	2	12
Gorzów	6	163
Gubin	—	—
Krosno Odrzańskie	—	1
Międzyrzecz	—	—
Nowa Sól	2	47
Sulechów	3	17
Skwierzyna	—	4
Słubice	—	—
Strzelce Krajeńskie	3	165
Sulecin	2	50
Szprotawa	4	38
Świebodzin	1	11
Wschowa	7	41
Zielona Góra	1	12
Żagań	—	—
Zary	1	27
R a z e m	32	588

Tabelę sporządzono na podstawie akt archiwalnych znajdujących się w Archiwum WK ZSL w Zielonej Górze z 17 powiatów Ziemi Lubuskiej

W części powiatów Ziemi Lubuskiej do końca 1945 roku powołano do życia zarządy powiatowe Stronnictwa Ludowego. Zarządy te powołano w następujących powiatach:

Tabela 2

POWSTANIE ZARZĄDÓW POWIATOWYCH SL NA ZIEMI LUBUSKIEJ
W 1945 ROKU

P o w i a t	Termin powstania administracji państwowej	Termin powołania Zarządu Powiatowego SL
Gorzów	28.III.1945 r.	czerwiec 1945 r.
Strzelce Krajeńskie	26.IV.1945 r.	30.XII.1945 r.
Głogów	2.V.1945 r.	12.VIII.1945 r.
Szprotawa	18.V.1945 r.	wrzesień 1945 r.
Zary	12.V.1945 r.	5.XII.1945 r.
Zielona Góra	18.V.1945 r.	sierpień 1945 r.

W powiecie Żary (w 1945 r. Żóraw) 5 grudnia 1945 r. było 27 członków SL, którzy w tym dniu na konferencji powołali Zarząd Powiatowy SL. W skład zarządu weszli⁵:

Wacław Perek	— prezes — funkcjonariusz MO
Mieczysław Romaniec	— wiceprezes — kupiec
Adam Patla	— wiceprezes — inż. budownictwa
Rudolf Cieślak	— sekretarz — oficer MO
Jan Zosiak-Pichler	— skarbnik — funkcjonariusz MO
Jan Walczak	— członek zarządu
Teofil Jaros	— członek zarządu
Władysław Jastrowicz	— członek zarządu

W Głogowie Zarząd Powiatowy został powołany w dniu 12 sierpnia 1945 roku, prezesa zarządu nie wybrano z braku odpowiedniego kandydata. Na stanowisko sekretarza zarządu powołano Stefana Langnera.

W Gorzowie Wielkopolskim funkcję sekretarza Zarządu Powiatowego SL powierzono Krzysztofowi Sowińskiemu, z zawodu inżynierowi rolnikowi. Funkcję tę Sowiński pełnił do lutego 1946 r.⁶

Jak z powyższych fragmentarycznych danych wynika, początki ruchu ludowego na Ziemi Lubuskiej odnoszą się do pierwszych niemal miesięcy po wyzwoleniu, kiedy to na tereny te szeroką ławą ruszyli chłopscy osadnicy i repatrianci, aby się tu osiedlić i zagospodarować. Wśród nich znajdowało się wielu działaczy-ludowców, którzy po przybyciu na nowy teren rozpoczęli działalność organizacyjną.

Charakterystyczna jest tu wypowiedź Jana Krupy na sesji naukowej

⁵ Archiwum Państwowe Wrocław — Wojewódzki Urząd Wrocławski. Sygnatura VI/216.

⁶ Pismo PK ZSL w Gorzowie Wlkp. z dnia 28 lipca 1967 r.

zorganizowanej przez WK ZSL w Lublinie w dniach 16—17 listopada 1963 r.: „(...) Wielu młodych ludowców z naszego terenu skierowanych zostało na Ziemię Odzyskaną, w celu organizowania tam rad narodowych, Milicji Obywatelskiej i innych organów władzy ludowej. W ten sposób z naszego terenu zostali wydelegowani: Bronisław Kulczyński z Lubania, Adolf Lipowiec, Leon Posikata, Eugeniusz Gałka, Tadeusz Wysoczyński i Aleksander Kuśpit do zorganizowania Komendy Wojewódzkiej MO w Olsztynie oraz Czesław Baran do organizowania osadnictwa wojskowego na Dolnym Śląsku. Ja wyjechałem do Strzelec Krajeńskich, gdzie zorganizowałem 17 kół Stronnictwa Ludowego, 9 rad gminnych oraz rady miejskie w Strzelcach i Kwiatopolu. Niezależnie od powyższych, na naszym terenie przystąpiliśmy do organizowania rekrutacji żołnierzy do drugiej Armii Wojska Polskiego i organizowania szkół. Między innymi zorganizowaliśmy szkołę spółdzielczą w Krynicach”⁷.

Kształtowanie się ruchu ludowego na Ziemi Lubuskiej, ze względu na specyficzne warunki jakie się tu wytworzyły, nosiło nieco odmienny charakter i ma też swoją odrębną specyfikę, niż na ziemiach dawnych, czego nie można utożsamiać z innymi dzielnicami Polski centralnej, gdzie ruch ludowy miał bogate tradycje, swoich działaczy i przywódców. Oni to nie zaprzestali swojej działalności nawet w czasie okupacji hitlerowskiej, a przeciwnie — zahartowani w walkach z okupantem — przystąpili bezpośrednio po wyzwoleniu do jawnej, nakreślonej przez władze centralne działalności społeczno-politycznej. Inny start działania, nacechowany różnymi obiektywnymi trudnościami mieli pierwsi działacze Stronnictwa Ludowego, podobnie jak i Polskiej Partii Robotniczej, na tych ziemiach, na których po ustaniu działań wojennych widniały wszędzie zniszczenia, pustki, brak było jakiegokolwiek życia. Nie funkcjonowała komunikacja, łączność telefoniczna i pocztowa, nie było szkół, czynnej sieci handlowej.

Po wyzwoleniu ziem zachodnich i zasiedleniu wsi trzeba było ruch ludowy dopiero organizować. Mimo specyfiki i całej złożoności sytuacji społeczno-politycznej Ziemi Odzyskanych, nie należy ruchu ludowego na tych terenach rozpatrywać odrębnie. Niezależnie od sytuacji jaka kształtowała się na ziemiach dawnych, nie powstała tu i nie mogła powstać żadna inna partia czy ugrupowanie polityczne niż te, które działały lub zaczęły działać w centrum Polski.

Podobnie też było z ruchem ludowym, którego organizacje: Stronnictwo Ludowe oraz powstałe później Polskie Stronnictwo Ludowe, były częścią składową swych macierzystych stronnictw, a ich członkowie po przybyciu na Ziemię Odzyskaną rozwijali tutaj dalszą działalność w opar-

⁷ Ruch ludowy na Lubelszczyźnie — materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez WK ZSL w Lublinie. Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1964, s. 373.

ciu o te same założenia programowe. Np. Piotr Krzyziński, członek SL od 1932 roku, żołnierz Batalionów Chłopskich, przybył do wsi Broniszów w powiecie nowosolskim (w 1945r. pow. Kozuchów) z powiatu siedleckiego. Piotr Krzyziński w latach trzydziestych był korespondentem pisma „Wici”⁸.

Pierwsi ludowcy na Ziemi Lubuskiej pojawiają się w większości w mundurach Wojska Polskiego (osadnicy wojskowi), z których między innymi rekrutowali się późniejsi działacze polityczni i społeczni tych ziem, ci, którzy przystąpili w pierwszej kolejności do likwidacji ogromu zniszczeń wojennych, do organizowania życia gospodarczego i społeczno-politycznego prawie od podstaw. Na teren południowych powiatów Ziemi Lubuskiej pierwsi ludowcy przybywali wraz z grupami operacyjnymi, które od początku maja 1945 roku wysyłane były z Dolnego Śląska celem organizacji administracji polskiej na tym terenie. W skład obszarów Dolnego Śląska wchodziły ówczesne również powiaty: głogowski, kozuchowski, szprotawski, żarski i żagański.

Z chwilą przybycia do Trzebnicy (ówczesnej siedziby Urzędu Wojewódzkiego Dolnego Śląska), pierwszej władzy wojewódzkiej zapadła decyzja, aby natychmiast powołać Międzypartyjną Komisję Porozumiewawczą Stronnictw Politycznych (PPR, PPS, SL), w celu rozpatrywania najważniejszych zadań stojących przed wojewodą. Dnia 21 kwietnia 1945 roku odbyło się tu posiedzenie przedstawicieli PPR, PPS i SL, trwające całą noc, na którym uzgodniono obsadę poszczególnych starostw w województwie.

W wyniku tego podziału funkcję pełnomocnika obwodowego (starosty) w powiatach: głogowskim, kozuchowskim, wschowskim i zielonogórskim miał objąć członek SL. Podobna była decyzja Komisji na Pomorzu Zachodnim w sprawie Strzelec Krajeńskich. W Głogowie pełnomocnikiem obwodowym został Władysław Marzec — działacz SL, który dnia 2 maja 1945 roku przybył z dwudziestoosobową grupą działaczy z województwa kieleckiego do Głogowa, by rozpocząć tam organizowanie władzy. Szczególnie trudne początki miała władza ludowa w tym powiecie. Zniszczony w 95 procentach, w poważnej części jeszcze zaminowany Głogów nie mógł być początkowo siedzibą powiatu. Grupa działaczy z Władysławem Marcem do 10 czerwca urzędowała w odległym o 2 km od Głogowa Żarkowie, po czym przeniesiono siedzibę powiatu do Sławy Śląskiej, która nie była zniszczona i miała w tamtym czasie lepsze połączenie z Wielkopolską⁹.

Pełnomocnikiem Rządu na Obwód XXXVIII z siedzibą w Kozucho-

⁸ Dnia 25 marca 1928 r. ukazał się pierwszy numer tygodnika młodzieży wiejskiej „Wici”.

⁹ Pierwsze lata Ziemi Lubuskiej w Polsce Ludowej. Poznań 1967, s. 64–65.

wie, zgodnie z decyzją pełnomocnika na Okręg Dolnośląski urzędującego w Trzebnicy, został Zygmunt Różycki, członek SL. Po nim stanowiska starostów kolejno pełnili: Stanisław Wojciechowski, Stefan Wielgusz i Jan Tywonek, członkowie Stronnictwa Ludowego.

W powiecie zagańskim stanowisko zastępcy pełnomocnika obwodowego zarezerwowano również dla członka SL. W powiecie szprotawskim i żarskim stanowiska te objąć mieli przedstawiciele partii robotniczych. Objęcie najwyższych stanowisk w administracji powiatowej przez członków SL miało w tym okresie duże znaczenie dla rozwoju organizacyjnego Stronnictwa na tym terenie.

Dość wcześnie doszło do zorganizowania Stronnictwa Ludowego w powiecie kożuchowskim. Na teren powiatu przybywali stopniowo z różnych stron Polski działacze SL sprzed wojny i oni to zaczęli tworzyć organizację SL-owską. Do nich zaliczyć trzeba: Adolfa Chmielarskiego, zdemobilizowanego żołnierza Wojska Polskiego, a poprzednio partyzanta Batalionów Chłopskich, Tadeusza Madejskiego, zamieszkałego wówczas w Kożuchowie, Stanisława Sinta z Nowej Soli, Ludwika Marciniaka ze wsi Zakęcie, Józefa Łabędzkiego, Mieczysława Peca, Antoniego Łabędzkiego, Józefa Szczepaniaka, Jana Dybałę, Edwarda Srokę ze wsi Stypulów i Piotra Krzyżińskiego z Broniszowa. W 1945 r. w powiecie kożuchowskim działało w sumie 47 członków. Pod koniec sierpnia 1945 roku powstało koło SL we wsi Rejów, którego prezesem został Tomasz Sibera, a w listopadzie 1945 r. koło SL we wsi Modrzyce, z prezesem Józefem Walkowiakiem.

Organizatorem SL na terenie powiatu szprotawskiego był Marian Walkowski, którego wraz ze Strulakiem widzimy już we wrześniu 1945 r. z ramienia SL w składzie Międzypartyjnej Komisji Porozumiewawczej. Walkowski został też pierwszym prezesem założonego tu SL, a wiceprezesem Stefan Hippman. W odniesieniu do powstania Stronnictwa Ludowego w powiecie wschowskim wymowna jest relacja z objazdu Instruktora KC PPR, który w dniu 5 lipca 1945 r. odwiedził Wschowę i stwierdził: „Stronnictwo Ludowe i Samopomoc Chłopska są tu dobrze zorganizowane. SL liczy 14 kół w powiecie, SD i PPS nie ma”¹⁰.

Pierwszy pełnomocnik rządu RP na powiat zielonogórski, Jan Klementowski, członek SL, w swej relacji o powstaniu SL w tym powiecie stwierdza: „W drugiej połowie lipca 1945 r. powstały już dwadzieścia dwa wiejskie koła SL w powiecie”¹¹.

Zjazd powiatowy SL zwołano w Zielonej Górze w sierpniu 1945 roku. Wybrano wtedy Zarząd Powiatowy z prezesem Janem Klementowskim, sekretarzem Kwaśniewiczem i skarbnikiem Baksalarem.

¹⁰ AZHP, Dz. IV — 1/112/12, 5 lipca 1945 r.

¹¹ Relacja Jana Klementowskiego.

W Strzelcach Krajeńskich głównymi organizatorami SL byli działacze ludowi o dużym stażu, a mianowicie: Jan Śniowski i Stefan Jaremczuk, który w późniejszym okresie reprezentował Stronnictwo w Sejmie Ustawodawczym jako poseł z Okręgu Wyborczego Świebodzin. W roku 1948 był przewodniczącym Powiatowej Rady Narodowej w Strzelcach Krajeńskich¹².

Organizacja SL w 1945 roku zrzeszała w swoich szeregach oprócz przedstawicieli administracji i chłopstwa pewien odsetek rzemieślników wiejskich oraz przedstawicieli drobnomieszczanstwa miejskiego. Ta ostatnia grupa wywierała w końcu 1945 i na początku 1946 roku znaczny wpływ na działalność niektórych instancji Stronnictwa.

Siła oddziaływania politycznego SL w większości powiatów Ziemi Lubuskiej w 1945 roku była jednak znacznie mniejsza niż PPR i PPS. Organizacje Stronnictwa Ludowego powstawały w większości przypadków z inicjatywy działaczy ludowych na szczeblu powiatu, mimo że wraz z osadnikami wiejskimi pojawili się na wsi lubuskiej chłopi — działacze ludowi już w marcu, kwietniu i maju 1945 roku. Nie udało się mimo to stwierdzić faktu, który świadczyłby o oddolnej inicjatywie. W toku wypełniania swoich obowiązków działacze ludowi szczebla powiatowego nawiązywali kontakt z ludowcami w terenie i podejmowali się tworzenia instancji powiatowej. Dopiero potem rozpoczynała się praca w terenie, w poszczególnych wioskach. W jednym tylko powiecie, a mianowicie świebodzińskim, organizatorem Stronnictwa był przedstawiciel szczebla centralnego, redaktor Edward Nawrocki.

Koniec 1945 roku i trzy kwartały 1946 zamykają okres organizacyjny w życiu ruchu ludowego na Ziemi Lubuskiej. We wszystkich powiatach istniały już i działały organizacje i instancje powiatowe Stronnictwa Ludowego. Terminy powstania Zarządów powiatowych SL w 1946 r. na Ziemi Lubuskiej obrazuje zestawienie:

Gubin	— czerwiec 1946 r.
Międzyrzecz	— wrzesień 1946 r.
Nowa Sól	— październik 1946 r.
Słubice	— maj 1946 r.
Sulęcín	— wrzesień 1946 r.
Krosno	— styczeń 1946 r.
Żagań	— styczeń 1946 r.
Wschowa	— styczeń 1946 r.
Skwierzyna	— luty 1946 r.
Świebodzin	— czerwiec 1946 r. ¹³

¹² Rocznik Polityczno-Gospodarczy 1948 r.

¹³ AWK ZSL — Zielona Góra.

STRONNICTWO LUDOWE NA ZIEMI LUBUSKIEJ
W DNIU 31 GRUDNIA 1946 ROKU

Nazwa powiatu	Liczba kół SL	Liczba członków
Głogów	28	578
Gorzów	19	439
Gubin	19	189
Krosno	8	69
Międzyrzecz	6	64
Nowa Sól	18	302
Skwierzyna	11	49
Słubice	4	64
Strzelce Krajeńskie	14	256
Swiebodzin	11	113
Sulęcín	7	105
Szprotawa	10	71
Wschowa	13	323
Zielona Góra	15	249
Zary	17	182
Zagań	9	261
R a z e m	209	3.414

Powyższa tabela obrazuje dynamiczny rozwój SL w 1946 r., a zwłaszcza w powiatach głogowskim, gorzowskim, nowosolskim i wschowskim. Podstawową warstwę szeregów członkowskich stanowili w tym czasie chłopci, np: w powiecie głogowskim chłopów było 551 (co stanowi 95%), w żarskim 169 (93%), wschowskim 298 (92,2%), sulęcińskim 87 (82,9%).

Prace związane z organizowaniem ogniw SL w województwie i wstępowaniem w jego szeregi chłopów, w znacznym stopniu powiązane były z sytuacją, jaka wytworzyła się w ruchu ludowym na terenie całego kraju. W styczniu 1945 roku Naczelny Komitet Wykonawczy SL wydał odezwę do chłopów polskich. W odezwie tej NKW wzywał do udzielenia poparcia Rządowi Tymczasowemu i aktywnego udziału w realizacji postawionych przezeń zadań. W odezwie znajdujemy następujące stwierdzenie: „Chłopską ręką zostały przekreślone i zlikwidowane być muszą resztki wpływów klikki sanacyjno-oenerowskiej, tzw. rządu londyńskiego, a marzenia niektórych kast istniejących w Polsce o przywrócenie przedwrześniowych stosunków muszą być potraktowane jako chorobliwe majaczenia ludzi o patologicznym sposobie myślenia”¹⁴.

Sformułowania odezwy wyraźnie akcentowały odcięcie się Stronnictwa od przedwrześniowych stosunków społeczno-politycznych w Polsce. Akceptowały włączenie mas chłopskich do procesu tworzenia władzy ludowej w kraju. Potępiały reakcję krajową i emigracyjną.

¹⁴ AZHP, materiały SL, 1945 r., odezwa NKW SL do chłopów polskich ze stycznia 1945 r.

Zakończenie odezwy stanowił apel o czynny udział w budowaniu Polskiej Ludowej oraz organizowanie sieci kół i zarządów Stronnictwa Ludowego, skierowany do wszystkich ludowców. „...Ludowcy, działacze chłopscy, synowie wsi — inteligenci. Wy, którzy nie zapomnieliście swoich strzech rodzinnych, którzy miłujecie prawdę, sprawiedliwość, weźcie się do pracy twórczej, stańcie do czynu — jako bojownicy o lepszą przyszłość narodu polskiego. Organizujcie koła Stronnictwa Ludowego, zakładajcie czytelnie, świetlice, organizujcie kursy gminne, powiatowe, wojewódzkie”¹⁵.

Program działania nakreślony w cytowanej odezwie zawierał podstawowe wytyczne dla pracy terenowych organizacji SL. Na plan pierwszy wybijała się jednak tendencja do objęcia siecią organizacyjną obszaru całego kraju, tworzenia nowych zarządów powiatowych i wojewódzkich. Dążono do stworzenia zarządów wojewódzkich we wszystkich nowo wyzwolonych województwach do dnia zwołania zjazdu Rady Naczelnej SL, który odbył się w dniu 25 marca 1945 roku w Łodzi¹⁶.

Omówieniu bieżących zadań Stronnictwa, wytycznych do pracy NKW, a w tym też sprawy tworzenia organizacji na terenach nowo wyzwolonych, poświęcone było posiedzenie Tymczasowego Komitetu Wykonawczego Stronnictwa Ludowego, które odbyło się w lutym 1945 roku.

W oparciu o wytyczne TKW SL rozpoczęło szeroką pracę organizacyjną. Powstały nowe zarządy wojewódzkie SL w Łodzi, Kielcach, Katowicach i Bydgoszczy¹⁷.

Wymownym dowodem troski NKW SL o tworzenie organizacji SL na terenach nowo wyzwolonych jest zatwierdzenie Zarządu Powiatowego SL we Wschowie. Oto poniżej odpis z oryginału decyzji w tej sprawie: „20 listopada 1946. Do Zarządu Wojewódzkiego Stronnictwa Ludowego w Poznaniu, Działyńskich 3. Naczelny Komitet Wykonawczy Stronnictwa Ludowego zatwierdza niniejszy Zarząd Powiatowy SL wybrany na zebraniu organizacyjnym we Wschowie w dniu 29 października br. w osobach: ob. Gieremek Stefan — prezes, ob. Patlewicz — zastępca, ob. Darasz Henryk — sekretarz, ob. Kalmarczyk Franciszek — skarbnik, ob. Brzechwa Tomasz — czł. zarz., Balecerowicz — cz. zarz., ob. Rosiński Stefan — Kom. Rewiz., ob. Szwon Wojciech — Kom. Rewiz., ob. Werner — Kom. Rewiz., Sekretarz Generalny SL — A. Korzycki, Prezes NKW SL — W. Baranowski”¹⁸.

Poważny wpływ na rozwój działalności SL w województwie wywarły obrady Rady Naczelnej SL, które toczyły się w dniach 25—26 marca

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ AZHP, materiały SL, 1945 r. Protokół posiedzenia TKW SL.

¹⁸ AZH RL — Warszawa, 21.XI.1946 r., odpis pisma.

1945 r. w Łodzi. Wzięli w nich udział przedstawiciele Zarządu Głównego SL „Wola Ludu” z okresu okupacji, przedstawiciele władz SL z terenów wyzwolonych w 1944 r. oraz przedstawiciele SL z terenów nowo wyzwolonych.

Większość uczestników zjazdu stanowili radykalni działacze chłopscy. W referacie Władysława Kowalskiego znalazła się ocena roli i działalności ruchu ludowego. Nakreślono w nim również cele polityczne, przyświecające lewicy ludowej. Antoni Korzycki wygłosił referat organizacyjny. Treść obu referatów stała się podstawą do opracowania programu działalności Stronnictwa na okres najbliższych lat. Zadania polityczne Stronnictwa zostały określone w sposób następujący:

1. Stronnictwo Ludowe musi włączyć się aktywnie do walki o wyzwolenie i zjednoczenie wszystkich ziem polskich.
2. Stronnictwo Ludowe popiera w całej rozciągłości politykę umacniania sojuszu ze Związkiem Radzieckim.
3. Stronnictwo Ludowe dążyć będzie do wyeliminowania wpływów prawicy w ruchu ludowym.
4. Stronnictwo Ludowe będzie wcielać w życie hasła Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i przestrzegać ścisłego sojuszu robotniczo-chłopskiego¹⁹.

Uchwały zjazdu Rady Naczelnej znalazły również i na Ziemi Lubuskiej szerokie odbicie, zwłaszcza na polu pracy organizacyjnej. Systematycznie wzrosła ilość ogniw Stronnictwa i stopniowo ożywia się również jego działalność polityczna. W zarządach powiatowych Stronnictwa w województwie zielonogórskim w latach 1945—1946 rozpoczynają już pracę etatowi pracownicy aparatu, a więc sekretarze i instruktorzy.

Z pięciu powiatów wchodzących w 1946 roku w skład województwa wrocławskiego tylko w Głogowie w tymże roku pracowało etatowo w Zarządzie Powiatowym Stronnictwa Ludowego dwóch instruktorów. Byli to Stanisław Kamiński i Stefan Sokołowski. W powiatach: koźuchowskim, szprotawskim, żarskim i żagańskim instruktorów nie było.

O sytuacji tej donosi w swym piśmie Wojewódzki Zarząd SL we Wrocławiu do NKW SL w dniu 4.IX.1946 r., pismo nr 158/46/AZHRL-299-Sl. L.dz.NKW SL-3802/46. W powyższej informacji podaje się również skład osobowy zarządów powiatowych Stronnictwa Ludowego w powiatach południowych Ziemi Lubuskiej wg stanu na dzień 4. IX. 1946 r.

Z poniższego zestawienia wynika, że zarządy te nie były kompletne. I tak np.:

---

¹⁹ AZHP, materiały SL, 1945 r. Protokół Zjazdu Rady Naczelnej SL z 25.III. 1945 r.

Zarząd Powiatowy SL w Głogowie

Ludwik Ludwisiak	— prezes
Wacław Jasiunas	— skarbnik
Stanisław Kamiński	— instruktor

Zarząd Powiatowy SL w Kozuchowie

Stanisław Wojciechowski	— prezes
Aleksander Wielguszczyński	— wiceprezes
Franciszek Szponarski	— skarbnik
Kazimierz Kalicki	— sekretarz
Maria Otrębska	— czł. zarządu
Jan Bujakowski	— czł. zarządu
Jan Wierzbicki	— czł. zarządu
Antoni Nutowicz	— czł. zarządu
Piotr Krzysiński	— czł. zarządu

Zarząd Powiatowy SL w Szprotawie

Marian Walkowski	— prezes
Stefan Hippman	— wiceprezes
Władysław Czerw	— sekretarz

Zarząd Powiatowy SL w Żarach

Jan Dąbrowski	— prezes
Władysław Jastrowicz	— wiceprezes
Rudolf Cieślak	— wiceprezes
Szczepan Ambrosiński	— sekretarz
Ewałt Zelent	— skarbnik

Zarząd Powiatowy SL w Żaganiu

Zbigniew Śliwka	— prezes
Piotr Perkowski	— wiceprezes
Władysława Gryglicka	— sekretarz

Dnia 30 grudnia 1945 roku w Strzelcach Kraj. został zwołany przez Tymczasowy Zarząd sprawozdawczo-wyborczy zjazd powiatowy SL. Zjazd obradował w sali konferencyjnej starostwa. Przybyło 46 członków SL. Zjazd zagał wiceprezes Kazimierz Kiempa, a przewodniczył Stanisław Jaremczuk. Protokołował A. Kaczmarczyk, który odczytał sprawozdanie Tymczasowego Zarządu. W dyskusji głos zabrali: Stanisław Jaremczuk na temat aktualnej sytuacji politycznej i różnic oraz powodów rozłamu i skutków tego rozłamu w ruchu ludowym, Kazimierz Kiempa o celach SL i osadnictwie repatriantów na zachodzie. Andrzej

Kaczmarczyk mówił o zadaniach SL jako organizacji politycznej przy zagospodarowywaniu Ziemi Zachodnich oraz wyrównaniu różnic dzielnicowych osadników. Jan Śniowski jako obwodowy Pełnomocnik Rządu wyraził życzenia pomyślnego rozwoju Stronnictwa Ludowego, w którym nie powinno zabraknąć żadnego chłopca domagającego się należnych mu praw w państwie. W dniu zjazdu odnotowano, że organizacja SL w powiecie wynosi 165 członków. Stan liczbowy uległ zmniejszeniu, ponieważ część członków przeszła do PSL.

Z kolei wybrano Zarząd Powiatowy Stronnictwa w składzie:

Andrzej Tatar	— prezes
Roman Hailig	— wiceprezes
Andrzej Kaczmarczyk	— sekretarz
Marian Marczyński	— skarbnik
Stanisław Jaremczuk	— czł. zarządu
Jan Śniowski	— czł. zarządu
Tomasz Styczeń	— czł. zarządu
Józef Sobolewski	— czł. zarządu
Antoni Kielech	— czł. zarządu
Franciszek Kaczmarek	— czł. zarządu

Na zastępców członków Zarządu Powiatowego SL wybrano:

Romana Popela
Jana Ołownię
Jana Skrzypka
Adama Łapińskiego
Wacława Domzalskiego

Do Komisji Rewizyjnej Zarządu Powiatowego SL wybrano:

Ignacy Czaja — przewodniczący
A. Sadkowski
J. Sokołowski
Ludwik Kauźniak
Linert

Do Sądu Partyjnego Zarządu Powiatowego SL wybrano:

Kazimierza Niekrasza
Stanisława Śniowskiego
Stanisława Zajęca
Wojciecha Trzmielowskiego²⁰.

Przewodniczącym Sądu Partyjnego został Władysław Jax.

²⁰ AWK ZSL — oryginał protokołu, teczka Strzelce Krajeńskie.

Omówione przykłady nie dają wyczerpującego obrazu powstawania organizacji terenowych Stronnictwa Ludowego na Ziemi Lubuskiej. Odnoszą się one zaledwie do kilku powiatów, dla których zachowała się dokumentacja lub też istnieją w pełni wiarygodne relacje. Można jednak przyjąć, że omówione zjawiska, towarzyszące rozwojowi Stronnictwa Ludowego w 1945 i 1946 roku są typowe i reprezentatywne dla terenu całego województwa.

Okres organizowania nowych kół i zarządów Stronnictwa Ludowego był etapem nawiązywania bliskiej współpracy z innymi partiami bloku demokratycznego, szczególnie zaś z Polską Partią Robotniczą. PPR ze swej strony starała się również o umocnienie współpracy ze Stronnictwem Ludowym. Jedną z płaszczyzn tej współpracy było zakładanie i rozwijanie działalności Związku Samopomocy Chłopskiej. Z inicjatywy PPR i SL powstawały zarządy gminne i powiatowe SCh, w których w wielu powiatach większość stanowili ludowcy. Warto nadmienić, że wiele jednostek terenowych ZSCh powstawało w wyniku oddolnej, żywiołowej inicjatywy chłopów, którzy nie czekając na zalecenia PPR i SL samorzutnie tworzyli organizacje samopomocowe.

Już w 1945 roku na terenie województwa obserwuje się we wsiach, gromadach i powiatach jedność działania PPR i SL. Dowodem tego są wspólne zebrania, narady i konferencje, na których wskazuje się, że jedność działania w oparciu o sojusz robotniczo-chłopski jest aktualnie szczególnie potrzebna w celu zbudowania państwa robotniczo-chłopskiego, oraz podnoszenia zamożności i kultury wsi lubuskiej.